

۱۹ دی ۵۶ شعله فروزان مشعل انقلاب

✦ پژوهشگر: عبدالله ناصری چوپلو

<http://www.irdc.ir/fa/content/4890/default.aspx>

در ۱۷ دی ماه ۵۶ (سالروز کشف حجاب) در روزنامه اطلاعات به چاپ مقاله ای مبادرت ورزید که هتاکی و بی احترامی را نسبت به امام به اوج رساند. مردم قم به رهبری علما و طلاب حوزه، دست به اعتراض گسترده علیه رژیم زدند. در این قیام تاریخی که از نقاط عطف نهضت اسلامی مردم ایران به رهبری امام خمینی می باشد، رژیم پهلوی عده زیادی از مردم بی گناه را به خاک و خون کشید. این مقاله به بررسی این قیام خونین می پردازد.

اشاره: در آبان سال ۱۳۵۶ واقعه ای رخ داد که امام(ره) آنرا عطیه خداوندی نام نهادند و آن رحلت مشکوک «آیت الله سیدمصطفی خمینی» فرزند مبارز امام بود. مردم با سوابقی که از رژیم داشتند آن اقدام را از جانب شاه دانستند. این حادثه موجی از انزجار در بین مردم برانگیخت و به پاس احترام به رهبر تبعیدیشان در سرتاسر ایران- بخصوص تهران و قم مجالس عزاداری برپا کردند. اکثر قریب به اتفاق این مجالس تبدیل به صحنه نمایش حمایت از امام و مخالفت با رژیم شد. در جریان همین مجالس مردم به پاس مجاهدت ها و قدرت ویژه آیت الله العظمی خمینی، به او لقب «امام» دادند. این عنوان، نمادی از مبارزه حق علیه باطل بود که در طول تاریخ تشیع به عنوان يك استراتژی دائمی جزو فرهنگ شیعیان قرار گرفته بود. امام خمینی با درك عمیق مخصوص به خود دریافت که ثمره نهضتی که برپا کرده به بار نشسته است، لذا از فرصت به دست آمده کمال استفاده را کرد و با سخنان و پیام های خود مشعل انقلاب را فروزانتر کرد. استقبال مردم از امام بخاطر نفوذ سنتی مرجعیت و همچنین استقامت، سازش ناپذیری، تیزی و شجاعت وی بود. لذا در آن مدت کوتاه به عنوان رهبری بی بدیل و بلامنازع درآمد که مورد توافق همه گروه ها قرار گرفت. رژیم شاه از اقبال مردم به امام خمینی حیرت زده شد و دست به حرکت نسنجیده ای زد تا به گمان خویش امام را بی اعتبار کند و در ضمن از قدرت روحانیت ارزیابی مجددی بکند. از این رو در ۱۷ دی ماه ۵۶ (سالروز کشف حجاب) در روزنامه اطلاعات به چاپ مقاله ای مبادرت ورزید که هتاکی و بی احترامی را نسبت به امام به اوج رساند. مردم قم به رهبری علما و طلاب حوزه، دست به اعتراض گسترده علیه رژیم زدند، در منازل مراجع، علما و مدرسان تجمع کرده و آنان نیز برای مردم سخنرانی کردند و پاسخی در خور به حکومت دادند. راهپیمایان در روز دوم تظاهرات (۱۹ دی) درحالی که به آرامی تظاهرات می کردند ناگهان مورد تهاجم نیروهای رژیم قرار گرفتند که این زد و خورد تا ساعت ها به طول انجامید. بر اثر این هجوم ده ها نفر شهید و مجروح شدند و نقطه عطف دیگری در تاریخ انقلاب بوجود آمد. در تابستان ۱۳۵۶ حدود چهل تن از نویسندگان، روزنامه نگاران و روشنفکران طی نامه ای به محمدرضا پاره ای از عملکردهای رژیم را مورد انتقاد قرار داده، خواستار لغو سانسور و ایجاد فضای باز سیاسی شدند. (۱) این امر باعث شد تا نظارت سازمان امنیت بر تحریریه ها تشدید شود و نیز در برابر مخالفین طرحی نو انداخته شود؛ زیرا با شهادت حاج آقا مصطفی خمینی آگهی های تسلیت- که به امضای بسیاری از روحانیون و روشنفکران رسیده بود- در مطبوعات کشور چاپ شد؛ بنابراین ذکر نام و عملکرد امام و مجاهدت های ایشان در محافل عزاداری به طور ملموسی گسترده شده بود، به طوری که حساسیت دستگاه را مضاعف ساخت. «آنتونی پارسونز» سفیر انگلستان در ایران می گوید: «در اوایل ژانویه

تصمیم گرفته شد که برای بی اعتبار کردن [امام] خمینی مطالبی علیه او منتشر شود». (۲) برای تحقق بخشیدن به این نگرش روز ۱۷ دی انتخاب شد تا همچون مطبوعات داخلی و خارجی اعتراض عمومی مردم را نوعی کهنه پرستی وانمود سازد و طوری القا کنند که اسلام و روحانیت مخالف با آزادی زنان است. (۳) در واقع عدم شناخت صحیح رژیم از جامعه و روحانیت مهمترین عنصر اشتباه تاریخی آنها به شمار می آید، چه این خطای استراتژیک خود عاملی شد تا دستگاه تبلیغاتی حکومت، به مدد ابزارهای نوین ارتباطی امام را در مظان اتهامات واهی قرار دهد، اتهاماتی که شاید بتوان گفت، بیش از هر چیز پایه های رژیم را متزلزل ساخت، زیرا طبق طرحی از پیش تعیین شده، این اتهامات توسط روزنامه اطلاعات در ۱۷ دی ماه ۱۳۵۶ با انتشار مقاله ای تحت عنوان «ایران و استعمار سرخ و سیاه» با نام مستعار «احمد رشیدی مطلق» آغاز شد. چاپ و انتشار این مطلب برای خوانندگان روزنامه اطلاعات- با علم به وابستگی آن به حکومت، شگفت انگیز بود، «زیرا اهانت به امام خمینی ارتباط بین واقعه ۱۵ خرداد و عوامل خارجی، مخالفت روحانیون با اصلاحات ارضی، انقلاب سفید، تساوی حقوق زن و مرد، نقش عوامل توده ای و... از مطالب عمده مقاله بود.» (۴) خوانندگان مقاله به این باور رسیدند که انتشار آن از سوی «داریوش همایون»، وزیر معارف صورت گرفته است، هرچند او می گوید: «مقاله از وزارت اطلاعات سرچشمه گرفت. این مطلب که شاه روایت اولیه مقاله را نپسندید و گفت باید تندتر بشود. روایت دوم را خیلی تندتر کردند. مطالبی که در مقاله آمده بود بارها از طرف خودشاه و بلندگوهای تبلیغاتی آن زمان ایراد و گفته شد و مطالب تازه ای نبود که خمینی به استعمار سیاه وابسته است و مخالف اصلاحات ارضی و مخالف اصلاحات به طور کلی است... فقط هندی بودن خمینی تازه بود... مقاله ارتباطی به ساواک نداشت [بلکه] در دربار تهیه شد. خود شاه شخصاً در آن سهم داشت. او متنش را تعیین کرد ولی... مقاله به من داده شد و من به خبرنگار اطلاعات دادم و آنها هم ایراد کردند، اعتراض کردند که این مقاله اسباب زحمت خود شاه می شود، کسی آن موقع اصلاً تصور نمی کرد که چاپ مقاله در مملکت آن بشود. ولی خود از نظر روزنامه خودشان نگران بودند و حق هم داشتند. می گفتند در قم اسباب زحمت ما خواهد شد... چاره ای نبود گفته بودند باید چاپ شود و باید چاپ می شد. دفعه اولی هم نبود که از دربار این جور مطالب به روزنامه ها سپرده و چاپ می شد.» (۵) در واقع، پس از این که نام و یاد امام (ره) و همچنین پاک بازی های او در عرضه مذهبی جامعه یادآور می شد، به دستور شاه این مقاله توهین آمیز در روزنامه اطلاعات چاپ و منتشر شد. روزنامه مزبور امام را با لحنی غیراخلاقی و اهانت آمیز مورد حمله قرار داده و او را همچون اوایل دهه ۱۳۴۰ به همدستی با دشمنان خارجی کشور متهم ساخت. عمده تلاش این مقاله آن بود که طوری القا کنند که تنها امام امت است که با رژیم و قوانینش - که به زعم آنها رنگ و لعاب اسلامی داشت- مخالفت می کند. در قم واکنش روحانیان و مردم نسبت به اهانت رژیم به مرجع تقلید عالم تشیع و رهبر نهضت اسلامی ایران گسترده تر و حادث تر بود. مردم قم با شناخت و علاقه ای که نسبت به امام و رهبر خود داشتند، تحمل این اهانت ها را نداشتند. تعداد زیادی از طلاب حوزه علمیه قم به همراه گروهی از مردم و دانش آموزان مدارس قم، به منازل علما و مراجع رفتند و به تدریج فریاد اعتراض مردم بالا رفت و در نهایت، نمازهای جماعت و کلاس های درس به نشانه اعتراض تعطیل شد و عصر روز نوزدهم که مردم به سوی منزل یکی از علما می رفتند و شعارهای درود بر خمینی، مرگ بر این حکومت یزیدی، مرگ بر حکومت پهلوی، دانشجو، روحانی پیوندتان مبارک، سر می دادند، با پلیس و نیروهای نظامی رژیم رو به رو شدند. نیروهای رژیم می خواستند از پیش روی و ادامه حرکت مردم جلوگیری کنند؛ ولی مردم و طلاب به حرکت خود ادامه دادند. آتش گلوله باریدن گرفت و ده ها تن کشته و مجروح شدند. درگیری و خشونت تا ساعت ۲۲ شب ادامه یافت. کوچه ها و خیابان های این منطقه صحنه جنگ و گریز بود و تا پاسی از شب، صدای گلوله به گوش می رسید. میدان آستانه (اطراف حرم مطهر) نیز، صحنه درگیری و کشتار بود. سربازان و

کماندوهای رژیم، مدرسه خان را با گلوله های اشک آور مورد حمله قرار دادند. شعار مرگ بر شاه برای اولین بار در این مکان سر داده شد. (۶) در قیام نوزدهم دی ۱۳۵۶ ه.ش قم، واکنش سریع طلاب و روحانیان، همراهی و حمایت مراجع بزرگ و به دنبال آن پیوستن اقشار و توده های مردمی به آنان، منجر به آغاز دور تسلسلی بی پایان از تظاهرات و سرکوب هایی شد که شاه را تضعیف و نابود کرد. (۷) قیام مردم قم، در حقیقت شروع اوج گیری انقلاب اسلامی بود. تعداد زیادی از روحانیون مشهور و مبارز به شهرهای مختلف تبعید شدند. این عمل رژیم، باعث گسترش انقلاب و ابلاغ پیام آن در مناطق مختلف کشور شد. امام(ره) در اولین موضع گیری در زمینه قیام نوزدهم دی ۱۳۵۶ ه.ش مردم قم، طی سخنرانی تند و بسیار مهم و هوشیارانه در مسجد شیخ انصاری نجف اشرف، به شخص شاه و رژیم سلطنتی پهلوی و اعمال و اقدامات ضددینی- اسلامی و سیاست های مخرب دولت حمله کرد و برای چندمین بار، شخص شاه را کانون توطئه ها و مسئول اصلی تمام جنایات معرفی کرد. در این موضع گیری، امام(ره) به طور مفصل اعمال خائنانه رژیم سلطنتی پهلوی را شرح داد و اوضاع محنت بار حاکم بر ارتش، دانشگاه و مجلس را برشمرد و در خاتمه، مردم مبارز و انقلابی ایران را به حفظ هوشیاری و بیداری و گروه های انقلابی را به وحدت و مقاومت در برابر اعمال ضداسلامی - انسانی حکومت پهلوی دعوت کرد: «ملت ایران را باید ما از آن تشکر کنیم. ملت بیداری است، ملت هوشیار و مقاومی است در مقابل ظلم. در عین حالی که این همه ظلم می بیند، این همه کشته می دهد، در عین حال، مقاومت می کند، ایستادگی می کند. و این ایستادگی به نتیجه خواهد رسید.» (۸) امام در پیامی که بعد از این فاجعه خطاب به ملت ایران فرستاد، ابتدا از تمامی گروه های مردمی از جمله روحانیان مبارز و انقلابی ایران، دانشگاهیان و ملت ایران به دلیل ایستادگی و مقاومت در اوج اختناق و فشار در برابر سیاست های ضد اسلامی رژیم و حمایت از اسلام و دین، تشکر و قدردانی کرد و قیام مردم قم را امتداد نهضت ۱۵ خرداد قلمداد کرد و افزود: «نهضت اخیر [قیام ۱۹ دی قم] که پرتوی از نهضت ۱۵ خرداد است و شعاعش در سراسر کشور نورافکنده، خود کوبندگی خاصی دارد که شاه را از خود بی خود کرده و او و دار و دسته چاقوکشش را به تلاش مذبوحانه واداشته، جنایات ۲۹ محرم امسال نقطه عطفی است به جنایات شاهانه دوازده محرم آن سال. شاه خواست ضرب شستی به ملت مسلمان نشان دهد. (۹) امام قیام ۱۹ دی در مقایسه با حماسه ۱۵ خرداد از جنبه سازماندهی و پیامدها تفاوت های عمده ای داشت. امام با دمیدن روح اعتماد به نفس و شجاعت در مردم، و تربیت نسلی از روحانیان کارآزموده و انقلابی نسلی جدید از مبارزان مجاهد بوجود آورده بود. قیام ۱۵ خرداد، حرکتی خودجوش و سازماندهی نشده بود و تظاهرکنندگان هیچ برنامه ای جز اعتراض به دستگیری رهبرشان و اظهار مخالفت نداشتند. ولی قیام ۱۹ دی به دلیل سازماندهی و برنامه ریزی عده ای از شاگردان امام بود که کوله باری از تجربه پانزده ساله مبارزه را به همراه داشتند. واقعه ۱۵ خرداد هر چند اعتراض علما و مراجع را به دنبال داشت اما آنها راهمانند قیام ۱۹ دی متحد و متشکل و همگام نساخته بود. در حرکت اخیر، آنها نه تنها به صدور اعلامیه و ابراز انزجار از عملکرد رژیم و محکوم ساختن اقدام های ضد انسانی آن پرداختند، بلکه به تداوم مخالفت و اعتراض ها پای فشردند. دلیل عمده این نوع واکنش، رهبری امام خمینی در مبارزه با رژیم شاه بود. شخصیت علمی، انعطاف ناپذیری، نظریه پردازی سیاسی و استکبار ستیزی امام، از او مرجع و رهبری قدرتمند ساخته بود که روحانیت و مردم، همه آرمان های خود را يك جا در او می دیدند. امام راهبرد مردم و تعطیلی سراسری در اعتراض به جنایات رژیم را به معنای سلب مشروعیت مردمی رژیم و در نتیجه خلع شاه از سلطنت دانستند: «شاه می خواهد ثابت کند که نوکری او تحکیم شده؛ و ملت نباید گمان کند [او] از پشتیبانی اجانب برخوردار نیست؛ ولی ملت با تظاهرات عمومی و تعطیل سرتاسری دامنه دار و اظهار تنفر، بار دیگر ثابت کرد که او را نمی خواهد و از او و خاندانش بیزار است؛ و این رفتارند طبیعی سرتاسری در حقیقت خلع او از

سلطنت غاصبانه جابرانه است» (۱۰) امام با برشمردن سیاست های ضد اسلامی- انسانی رژیم پهلوی، به ملت و مردم ایران و مبارزان انقلابی اعلام کردند که باید هدف اصلی را تا ساقط کردن سلطنت پهلوی دنبال کنند: «به ملت شریف ایران مژده می دهم که رژیم جابرانه شاه نفس های آخرش را می کشد، و این قتل عام های بی رحمانه، نشانه وحشتزدگی و حرکاتی مذبحخانه است. مضحك و بسیار رسوا، این مانورهای وقیحانه و بیجگانه است که پس از داغ باطله از طرف عموم ملت خوردن، به راه انداخته اند... من به ملت ایران با این بیداری و هشیاری و با این روحیه قوی و شجاعت بی مانند نوید پیروزی می دهم، پیروزی توام با سربلندی و افتخار؛ پیروزی توام با استقلال و آزادی؛ پیروزی توام با قطع ایادی اجانب و چپاولگران؛ پیروزی با برچیده شدن بساط ستمگران و انقراض دودمان سیاه روی پهلوی». (۱۱) امام ضمن تاکید بر لزوم حفظ وحدت و پرهیز از اختلافات و جناح بندی گروه ها و اقشار انقلابی، به گروه ها و اشخاصی که هدف خود را مبارزه علیه رژیم پهلوی و وادار کردن آن نظام به عمل و حرکت در چارچوب قانون اساسی قرار داده بودند، هشدار داد و صمیمانه از ملت انقلابی و مسلمان ایران خواست که هدف و مقصد اصلی خود را طرد و ساقط کردن حکومت و سلطنت پهلوی از مقررات کشور قرار دهند: «من با کمال تواضع دست خود را به سوی ملت نجیب ایران دراز می کنم؛ از روحانیون عظیم الشان تا خطبای ارجمند، از جوانان محترم حوزه های علمیه تا دانشجویان دانشگاه ها، از بازاریان محترم تا کارگران و دهقانان و جناح ها و طبقات محترم داخل و خارج کشور- ایده‌م الله تعالی - و از همه صمیمانه و با عرض تشکر خواستارم که پیوستگی و وحدت کلمه خود را حفظ و از مناقشات تفرقه انداز احتراز نمایند، و با صدای واحد و ندای همگانی در راه استقلال کشور و قطع ایادی اجانب و عمال وابسته آنها کوشش کنند... و به آنها که از چهارچوب قانون اساسی دم می زنند، تذکر اکید دهند که با این کلمه صحنه به رژیم سلطنتی فاسد موجود نگذارند که تا این دودمان فاسد بر مقررات کشور حکومت می کنند ملت ایران نه از اسلام بهره مند می شوند و نه از آزادی و استقلال کشور خبری است». (۱۲) امام ضمن ابراز انزجار بیشتر خود از نظام پهلوی و نشان دادن عزم راسخ و جدیت خود در ادامه مبارزه و اثبات اهمیت موضوع، درس های حوزوی خود را به مدت يك هفته تعطیل کردند و حتی «نماز جماعت» را نیز تعطیل نمودند تا رژیم پهلوی به اهمیت مسئله پی ببرد و مردم به تلاش و مجاهدت بیشتر راغب شود. به هر حال قیام «۱۹دی» مشعل انقلاب را شعله ور ساخت و به یمن فرهنگ شیعی، چهلمی بعد چهلیم دیگر پدید آورد؛ پدیده ای که فاصله زمانی آن «چهل»، مکان برگزاری آن «مساجد» گویندگان آن «علما»، شرکت کنندگان در آن «مومنان» و شعارها و حال و هوای آن، دینی بودن نهضت را جز لایتجزای آن ساخت. قیام ۱۹ دی ماه مردم مسلمان و انقلابی قم، نقطه عطف نهضت اسلامی مردم ایران بود که در طول فراز و فرود خود هرگز از حرکت باز نایستاد و در تداوم حرکت خویش، بر دشمن یورش برد و قتل پیروزی را یکی پس از دیگری فتح کرد. نتایج و پیامدهای قیام ۱۹دی: ۱- سرعت بخشیدن به روند انقلاب اسلامی قیام ۱۹ دی روند انقلاب را از کندی و تفرق به تشدید و تجمع رساند. و این اولین نتیجه و پیامد مثبت و موثر آن بود. قیام طلبه های جوان و مبارز در ۱۷ و ۱۸ دی به تظاهرات مردم در ۱۹ دی به رهبری همان طلبه های مجاهد و مبارز تبدیل می شود. گلوله های رژیم فاسد شاه، تظاهرات را به خون می کشاند و از همین جا «سرفصل سرخ تاریخ انقلاب کبیر اسلامی آغاز می شود». (۱۳) از اثرات مهم و نتایج امیدبخش قیام ۱۹ دی، بسیج شدن نیروهای مخالف نظام شاه بود. بطوری که حتی امام (ره) از آن مجالی برای ادامه مبارزه و «سقوط قریب الوقوع رژیم شاه» (۱۴) یاد کردند. در حالی که رژیم با تحلیل وهم آلود خود به بی اعتبار ساختن امام خمینی و مقابله با نفوذ سیاسی و معنوی او روی آورده بود و متعاقب آن مقاله هتک آمیز ۱۷ دی را تعبیه نمود. واکنش به جا و تحول آفرین طلاب حوزه علمیه قم و همراهی و حمایت علما و مراجع بزرگ و پیوستن سیل عظیم ملت به آنان، آینده درخشان و امیدبخش نهضت اسلامی را مشخص ساخت. هیچ واقعه ای

بسان قیام ۱۹ دی، نتوانست تسلسل اعتراضات و قیام های متعدد پدید آورد. به طور کلی این قیام به چند دلیل در سرعت بخشیدن به روند انقلاب اسلامی تاثیر شگرف و عظیمی داشت: یکی اینکه سکوت را در هم شکست، دوم اینکه باعث بسیج مردم شد، سوم اینکه جرات و شجاعت مبارزه علنی را دو چندان کرد و چهارم اینکه تسلسل قیام ایجاد کرد. «چرخ انقلاب اسلامی با سرعت منهدم کننده ای به حرکت درآمد» (۱۵) و «مراسم بعدی جنبه سراسری بخود گرفت» (۱۶) ۲- جهت دادن به هویت اصلی انقلاب اسلامی در قیام دی يك اصل مسلم تجلی و بروز پیدا می کند و آن تبدیل مخالفت و دشمنی با اسلام و ولایت به شورش و انقلاب است. هرگاه به این حریم تاخته شود، مردم با جان و دل بپا می خیزند. بیداری ها و هوشیاری های مردم در وجود اصل ولایت نهضت است. وقتی به امام(ره) توهین می شود مردم متدین و مذهبی قم به رهبری طلاب و روحانیون انقلابی قیام می کنند. انگیزه قیام و هدف مبارزه کاملا روشن است: دفاع از رهبری و مرجعیت. مبنا و منشاء انقلاب ایران، اسلام، دین و ارزش های الهی بوده است. بنابراین منادیان ارزش ها و پاسداران دین از جمله امام خمینی که در راس همه قرار داشت، مورد تکریم و تعظیم مردم متدین بودند. بی احترامی به امام، بی احترامی به اسلام محسوب می شد. مردم به پاخواستند و از هویت درونی و اصلی خود محافظت کردند. انقلاب اسلامی برای سیر شدن نبود، هر چند برای سیر کردن بود؛ برای دفاع از هویت اسلامی، گسترش فرهنگ دینی، اجرای احکام الهی و حاکمیت مردم مسلمان بر سرنوشت خویش بود. از اینرو ۱۹ دی هم معلول اسلامی بودن نهضت امام خمینی بود و هم علت اسلامی کردن انقلاب. پیامد مهم و بنیادی این واقعه عظیم در همین نکته نهضت بود. اثرات اسلامی بودن و اسلامی شدن نهضت را شهید مطهری این گونه تحلیل می کنند: «اگر امام عنوان پیشوایی مذهبی و اسلامی را نمی داشت و اگر مردم ایران در عمق روحشان يك نوع آشنائی و انس و الفت با اسلام نداشتند و اگر عشقی که مردم ما به خاندان پیامبران دارند وجود نمی داشت و اگر نبود که مردم حس کردند که این ندای پیامبر(ص) و ندای حضرت علی(ع) و یا ندای امام حسین(ع) است که از دهان این مرد (امام خمینی) بیرون می آید، محال بود نهضت و انقلابی به این وسعت در مملکت ما بوجود آید. رمز موفقیت رهبر در این بود که مبارزه را در قالب مفاهیم اسلامی به پیش برد. ایشان با ظلم مبارزه کرد ولی مبارزه با ظلم را با معیارهای اسلامی مطرح کرد. امام از طریق القای این فکر که يك مسلمان نباید زیر بار ظلم برود. يك مسلمان نباید تن به اختناق بدهد، يك مسلمان نباید به خود اجازه دهد که دلیل باشد، مؤمن نباید زیر دست و فرمانبر کافر باشد، با ظلم و ستم و استعمار و استثمار مبارزه کرد؛ مبارزه ای تحت لوای اسلامی و با معیارها و موازین اسلامی.» (۱۷) قیام ۱۹ دی نه تنها منبعث از القای تفکر اسلامی و دینی حضرت امام (ره) بود بلکه موجد تفکر و مبارزه اسلامی نیز شد. ایجاد همین گرایش و بینش، شاه را به وحشت انداخت و این پیامد سوم قیام خونین ۱۹ دی بود. ۳- وحشت رژیم از انقلاب رویه گسترش اسلامی از نتایج درخشان قیام ۱۹ دی وحشت رژیم از تشدید قیام و بسط نفوذ امام بود. یعنی با قیام ۱۹ دی، رژیم دریافت که نیروهای مذهبی به رهبری روحانیت مبارز و آگاه و هدایت های بی وقفه امام خمینی(ره) که در تبعید هم دست از مبارزه برنمی داشتند- خطر اصلی و بنیان کنی هستند. بدین طریق به مقابله خشن و قهرآمیز با آن روی آورد و همین مشی و سیاست، ارکان رژیم را که از مشروعیت و مقبولیت برخوردار نبود، سست و ویران کرد. سیاست و روشی که دروغین و توخالی بودن شعار استراتژیک! و مقطعی حقوق بشر کارتر و فضای باز سیاسی شاه را برملا ساخت. (۱۸) ۴- محبوبیت امام خمینی(ره) اقتدار امام ناشی از سه منشأ مشروعیت بود: یکی مشروعیت کاریزماتیک با بهره های معنوی و عرفانی؛ دیگر مشروعیت سنتی به لحاظ کسوت فقه و فقاقت و سوم مشروعیت قانونی که به رابطه رهبر و ولی با مردم برمی گردد. هیچ کدام از علما و مراجع تا این حد از اعتبار و مقبولیت برخوردار نبودند. ویژگی اصلی امام این بود که سخت به نظریه «انقلاب» و براندازی رژیم اعتقاد داشتند. امام

از نفوذ و محبوبیت بالایی برخوردار بود. دلیل اصلی این وضعیت، راهی بود که امام خمینی برگزیدند؛ یعنی راه انقلاب، راه مبارزه و راه تأسیس يك حکومت مبتنی بر ضوابط اسلامی و متکی به آرای ملت در همه زمینه ها. نفوذ و محبوبیت و نقش سازنده امام بیشترین سهم را در پیروزی انقلاب اسلامی داشت. یعنی اگر امام نبودند، هرگز قیامی به این گستردگی بوجود نمی آمد و یا پیروز نمی شد. (۱۹) مردم که به پشتیبانی از امام و مبارزه انقلابی او پرداختند تا رژیم را ساقط کنند، با استراتژی سه وجهی رژیم شاه مواجه شدند. اگر هدایت ها و نظرات پیامبرگونه امام نبود، رژیم به اهداف خود می رسید. چه کسی جز امام می توانست به مقابله با استراتژی سه وجهی رژیم پردازد؟ وجه نخست استراتژیک مذکور این بود که رهبران، مخالفان مذهبی و غیرمذهبی را با برخورد فیزیکی مرعوب سازد. وجه دوم اینکه مردم را به شدت سرکوب کند و وجه سوم اینکه میان نیروهای سیاسی (مذهبی ها- غیرمذهبی ها و ملیون مذهبی) تفرقه و تنش بوجود آورد. به نظر ما، نقش امام در مقابله با استراتژی مذکور بسیار مهم و کارساز بوده است (۲۰) و البته قیام ۱۹ دی این نقش و هدایت را تمهید و تسهیل ساخت و این اثری ناچیز نبود. نتیجه گیری قیام ۱۹ دی قم، انقلاب اسلامی را وارد مرحله مهم و حساسی کرده بود. در اثر این قیام، زنجیره ای از حوادث و رویدادهای سرنوشت ساز و اثرگذار در سطح کشور پدید آمد؛ بطوریکه مبارزان و در رأس آنان امام (ره) بهتر و بیشتر از پیش از نتایج آن استفاده و روند پیچیده نهضت را به سمت پیروزی حتمی هدایت و رهبری کردند. اهمیت و جایگاه این قیام در این بود که اولاً حرکت روبه پیش انقلاب را شتاب بخشید؛ ثانیاً خصلت اسلامی و مردمی نهضت امام خمینی را ثابت و عیان تر ساخت. کشتار مردم قم در روز ۱۹ دی و سرکوب شدید و خشن قیام عمومی در این شهر، باعث به اوج رسیدن اعتراضات و راهپیمایی ها در اغلب شهرهای ایران در روزهای بعد می شود. و از همین نقطه است که رژیم مقتدر و باثبات پهلوی دچار بحران عمیق و انقلاب می شود. قیام ۱۹ دی قم زمینه ها و علل و عوامل مختلفی دارد. هرچند تبعید امام به نجف و دوری ایشان از مرکز مبارزات اسلامی قم، ادامه نهضت اسلامی را با مشکل و مانع روبه رو ساخت ولی اندیشه مبارزه و مخالفت با رژیم پهلوی به عنوان يك نظام باطل و ظالم در روح و جان مردم باقی مانده بود. از این رو دوام گفتمان مبارزه که حاصل اندیشه های سیاسی امام بود، زمینه اصلی قیام ۱۹ دی محسوب می شود. علاوه بر این، دوره سخت اختناق و سرکوب نیز موجبات قیام را فراهم ساخت. درگذشت دکتر علی شریعتی، فضای بازسیاسی و مجموعه حوادث این دوره، شهادت آیت الله مصطفی خمینی و رهبری های امام خمینی و از همه مهمتر مقاله اهانت آمیز ۱۷ دی ۵۶، زمینه ها و عوامل مهم قیام ۱۹ دی بوده است. پاورقی: ۱- مهدی بهشتی پور، «مطبوعات ایران در دوره پهلوی» رسانه، سال چهارم، زمستان ۱۳۷۲، شماره ۴، ص ۷۸-۲ آنتونی پارسونز، غرور و سقوط، ترجمه محمود طلوعی، نشر هفته، تهران ۱۳۶۲، ص ۹۸-۱۰۰-۳ مهناز میزبانی «قیام ۱۹ دی قم» فصلنامه ۱۵ خرداد، شماره ۲۸۷، زمستان ۷۶، ص ۱۵۳-۴ همان ۵- عبدالرضا هوشنگ مهدوی، انقلاب ایران به روایت رادیو بی بی سی، طرح نو، تهران ۱۳۷۲، ص ۲۰۵-۲۰۶-۶ ابراهیم طالبی دارابی، جایگاه قیام ۱۹ دی در پیروزی انقلاب اسلامی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۷۸، ص ۸۶-۷ ویلیام شوکراس، آخرین سفیر شاه، ترجمه عبدالرضا هوشنگ مهدوی، چاپ هفتم، البرز، تهران ۱۳۷۰، ص ۱۲۶-۸ امام خمینی، صحیفه امام، ج ۳، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ۱۳۷۸، ص ۲۹۷-۹ صحیفه امام، ج ۲، ص ۲۱۵-۱۰ صحیفه امام، ج ۳، ص ۲۱۵-۱۱ همان، ص ۳۱۵-۳۱۶-۱۲ صحیفه امام، ج ۳، ص ۲۱۷-۱۳ نگرشی کوتاه بر انقلاب اسلامی ایران، تهران: سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی، ۱۳۵۹، ص ۱۱۰-۱۴-خمینی، روح الله، صحیفه نور، ج ۲، تهران، ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱، ص ۱۵-۱۵-یوسف مازندی، ایران ابرقدرت قرن، ترجمه عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران، نشر البرز، ص ۵۹۹-۱۶-روبین، بازی، جنگ قدرت ها در ایران، ترجمه محمود شرقی، تهران، آشتیانی، ۱۳۶۳-۱۷-مرتضی مطهری، پیرامون انقلاب اسلامی، قم

انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۱، ص ۴۰-۴۱-۱۸- ابراهیم طالبی دارابی، جایگاه قیام ۱۹ دی ۱۳۵۶، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی. ۱۳۷۸، ص ۱۱۶-۱۹- روزنامه صبح امروز، مورخ ۱۳/۱۱/۷۷-۲۰- ابراهامیان، پرواند، ایران بین دو انقلاب، ترجمه کاظم فیروزمند و دیگران، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۷، ص ۴۹۱-۴۹۰- کلیدواژه: انقلاب اسلامی امام خمینی شاه رژیم پهلوی قیام ۱۹ دی منبع: باشگاه اندیشه، نقل از کیهان